

**“БАНКНЫ ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ, ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ”
ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ҮЗЭЛ БАРИМТЛАЛ**

2026 оны 05 дугаар сарын 20-ны өдөр

Нэг. Хуулийн төсөл боловсруулах үндэслэл, шаардлага

1. Хууль зүйн шаардлага

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 5 дугаар зүйлд төр нь үндэсний эдийн засгийн аюулгүй байдал, аж ахуйн бүх хэвшлийн эрх тэгш хөгжлийг хангах, зах зээлийн эдийн засгийн харилцааг зохицуулах үүрэгтэй гэж заасан.

Мөн Үндсэн хуулийн 16 дугаар зүйлд иргэн өмчлөх, хөдөлмөрлөх, аж ахуй эрхлэх, шударга нөхцөлөөр эдийн засгийн харилцаанд оролцох эрхтэй гэж баталгаажуулсан. Эдгээр эрх бодитой хэрэгжихийн тулд банк, санхүүгийн үйлчилгээ ил тод, шударга, хүртээмжтэй байх шаардлагатай.

Банкны тухай хуульд банкны үйл ажиллагаа нь хадгаламж эзэмшигч, харилцагчийн эрх ашгийг хамгаалах, санхүүгийн тогтвортой байдлыг хангах, хууль ёсны, ил тод, хариуцлагатай байх зарчимд нийцэхээр тусгагдсан.

Төв банк /Монголбанк/-ны тухай хуульд Монголбанк нь банкны тогтолцооны тогтвортой байдлыг хангах, банкны үйл ажиллагаанд хяналт тавих, мөнгө, зээлийн бодлогыг хэрэгжүүлэх чиг үүрэгтэй гэж заасан.

Иргэний хууль, Хэрэглэгчийн эрхийг хамгаалах тухай хууль болон холбогдох бусад хууль тогтоомжид гэрээний талууд үнэн зөв мэдээлэлд үндэслэн эрх, үүргээ хэрэгжүүлэх, хэрэглэгчийг төөрөгдүүлсэн, дутуу, ойлгомжгүй мэдээллээс хамгаалах зарчим тусгагдсан.

Гэвч өнөөгийн зохицуулалтаар арилжааны банкууд орон нутгийн үнэт цаас, тухайлбал Аж ахуйн нэгжийн орлогын албан татварын тухай хуулийн 21.17-д заасан төсвийн жилд орон нутгийн төсвөөс улсын төсөвт орлого төвлөрүүлдэг аймгийн гаргасан үнэт цаасыг худалдан авах, хөрөнгө оруулалтын хэрэгсэл болгон ашиглах эрх зүйн уялдаа хангалттай тодорхой бус, банкны үнэт цаасны үйл ажиллагаанд эдгээр хэрэгслийг хамруулах зохицуулалт дутмаг байгаа нь орон нутгийн бондын зах зээлийн хөгжлийг хязгаарлаж байна.

Иймд банкны үнэт цаасны үйл ажиллагаанд орон нутгийн үнэт цаасыг хамруулах эрх зүйн орчныг бүрдүүлэх, санхүүгийн зах зээлийн төрөлжилтийг нэмэгдүүлэх, орон нутгийн санхүүгийн бие даасан байдлыг дэмжих, улмаар банкны салбарын хөрөнгө оруулалтын боломжийг өргөжүүлэх зорилгоор Банкны тухай хуульд нэмэлт оруулах хууль зүйн шаардлага үүсэж байна.

2. Практик шаардлага

Монгол Улсын санхүүгийн тогтолцоо банк төвтэй хэвээр байгаа бөгөөд иргэн, аж ахуйн нэгж, орон нутгийн урт хугацааны санхүүжилтийн дийлэнх эх үүсвэр арилжааны банкны зээлээс хамаарч байна. Банкны системийн нийт актив 2024-2025 оны байдлаар 60 их наяд төгрөгөөс давсан нь банкны салбар эдийн засгийн санхүүжилтийн гол суваг хэвээр байгааг харуулж байна.

Гэвч санхүүгийн зах зээлийн бүтэц банкны зээлд хэт төвлөрсөн, урт хугацааны үнэт цаасны зах зээл сул хөгжсөн, орон нутгийн бондын анхны эрэлтийг бий болгох эрх зүйн болон бодлогын уялдаа хангалтгүй байгаа нь аймаг, орон нутгийн урт хугацааны санхүүжилтийн боломжийг хязгаарлаж байна.

Мөн аймаг, орон нутгийн хөгжлийн төсөл, дэд бүтэц, үйлдвэрлэл, логистик, эрчим хүч, аялал жуулчлалын хөрөнгө оруулалт төвлөрсөн төсөв болон богино хугацааны санхүүжилтээс хэт хамааралтай хэвээр байна. Энэ нь орон нутгийн санхүүгийн бие даасан байдлыг сулруулж, бүсчилсэн хөгжлийн бодлогын хэрэгжилтийг удаашруулж байна.

Одоогийн нөхцөлд банк үнэт цаас гаргах, худалдах, худалдан авах үйл ажиллагаа эрхлэх боломжтой боловч орон нутгийн үнэт цаас, тухайлбал Аж ахуйн нэгжийн орлогын албан татварын тухай хуулийн 21.17-д заасан төсвийн жилд орон нутгийн төсвөөс улсын төсөвт орлого төвлөрүүлдэг аймгийн гаргасан үнэт цаасыг банкны үнэт цаас худалдан авах үйл ажиллагаанд хамааруулах эрх зүйн уялдаа тодорхой бус байна.

Ийм тодорхой бус байдал нь арилжааны банкууд орон нутгийн бондод хөрөнгө оруулах сонирхол, боломжийг хязгаарлаж, орон нутгийн бондын зах зээлийн эхний шатанд шаардлагатай эрэлтийг бүрдүүлэхэд саад болж байна. Ялангуяа банк, даатгал, хөрөнгө оруулалтын сан зэрэг институцийн хөрөнгө оруулагчдын оролцоогүйгээр орон нутгийн үнэт цаасны зах зээл тогтвортой бүрэлдэх боломж хязгаарлагдмал юм.

Банкны салбарын активын хэмжээ өндөр, урт хугацааны санхүүгийн хэрэгслийн хэрэгцээ өсөн нэмэгдэж байгаа энэ нөхцөлд орон нутгийн бонд нь банкны хөрөнгө оруулалтын бүтэц төрөлжүүлэх, хөрөнгийн зах зээлийг гүнзгийрүүлэх, орон нутгийн хөгжлийн төслүүдийг санхүүжүүлэх шинэ хэрэгсэл болох боломжтой байна.

Олон улсын туршлагаас үзэхэд орон нутгийн бондын зах зээлийг хөгжүүлэхэд банк болон институцийн хөрөнгө оруулагчид чухал үүрэг гүйцэтгэдэг. АНУ, БНСУ, Канад, Энэтхэг, Бразил зэрэг улсуудад орон нутгийн бонд нь дэд бүтэц, нийтийн үйлчилгээ, бүс нутгийн хөгжлийн урт хугацааны санхүүжилтийн тогтвортой эх үүсвэр болж ирсэн байна.

Иймд Монгол Улсад Банкны тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.1.9 дэх заалтад нэмэлт оруулж, Аж ахуйн нэгжийн орлогын албан татварын тухай хуулийн 21.17-д заасан төсвийн жилд орон нутгийн төсвөөс улсын төсөвт орлого төвлөрүүлдэг аймгийн гаргасан үнэт цаасыг банкны үнэт цаас худалдан авах үйл ажиллагаанд хамааруулах замаар орон нутгийн бондын зах зээлийн анхны эрэлтийг бий болгох практик шаардлага тулгарч байна.

Хоёр. Хуулийн төслөөр зохицуулах харилцаа, хамрах хүрээ

Хуулийн төслийг Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 24 дүгээр зүйлд заасан хуульд нэмэлт оруулах тухай хуулийн төслийн хэлбэрээр боловсруулах бөгөөд уг хуулийн төсөлд дараах зохицуулалтыг тусгана.

Банк нь үнэт цаас гаргах, худалдах, худалдан авах үйл ажиллагаа эрхлэхдээ Аж ахуйн нэгжийн орлогын албан татварын тухай хуулийн 21.17-д заасан төсвийн жилд орон нутгийн төсвөөс улсын төсөвт орлого төвлөрүүлдэг аймгийн гаргасан үнэт цаасыг хөрөнгө оруулалтын хэрэгсэлд хамруулан ашиглах боломжийг хуульчлан тодорхой болгохоор тусгана.

Банкны үнэт цаасны хөрөнгө оруулалтын үйл ажиллагаанд дээрх төрлийн орон нутгийн үнэт цаасыг хамруулах замаар урт хугацааны санхүүгийн хэрэгслийн зах зээлийг дэмжих, орон нутгийн бондын анхны эрэлтийг бий болгох зохицуулалтыг тусгана.

Банкны хөрөнгө оруулалтын бүтэц, эрсдэлийн удирдлагын хүрээнд орон нутгийн үнэт цаасны эзлэх байр суурийг тодорхой болгож, банк санхүүгийн байгууллагууд уг төрлийн үнэт цаасанд хөрөнгө оруулах эрх зүйн орчныг бүрдүүлэхээр зохицуулна.

Банкны үнэт цаасны хөрөнгө оруулалт нь тухайн аймаг, орон нутгийн санхүүгийн сахилга бат, өрийн удирдлага, ил тод байдалтай уялдах зарчмыг баримтлах нөхцөлийг бүрдүүлэхээр тусгана.

Орон нутгийн үнэт цаасны мэдээллийг ил тод, хөрөнгө оруулагчдад ойлгомжтой байдлаар хүргэх, банкны хөрөнгө оруулалтын шийдвэр гаргалтыг мэдээллийн нээлттэй байдалд тулгуурлах зохицуулалтыг дэмжихээр тусгана.

Монголбанк банкны үнэт цаасны хөрөнгө оруулалтын үйл ажиллагаатай холбоотой зохистой харьцаа, эрсдэлийн төвлөрөл, хяналт шалгалтын журмыг баталж, хэрэгжилтэд хяналт тавих эрх зүйн үндсийг тодорхой болгоно. Банкны үнэт цаасны хөрөнгө оруулалтын үйл ажиллагаатай холбоотой мэдээллийг буруу, дутуу, төөрөгдүүлсэн байдлаар ашигласан тохиолдолд холбогдох хууль тогтоомжийн дагуу хариуцлага тооцох зохицуулалтыг уялдуулан тусгана.

Гурав. Хуулийн төсөл батлагдсаны дараа үүсэж болох нийгэм, эдийн засаг, хууль зүйн үр дагавар, тэдгээрийг шийдвэрлэх талаар авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээний санал

Банкны тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай хуулийн төсөл батлагдсанаар санхүүгийн зах зээлд төрөлжилт нэмэгдэж, арилжааны банкууд орон нутгийн үнэт цаасанд хөрөнгө оруулах боломж бүрдэж, орон нутгийн бондын зах зээлийн анхны эрэлт бий болно.

Орон нутгийн үнэт цаасны зах зээлд банкны оролцоо нэмэгдсэнээр санхүүгийн зах зээлийн гүнзгийрэл нэмэгдэж, урт хугацааны санхүүжилтийн эх үүсвэр өргөжих нөхцөл бүрдэнэ. Аймаг, орон нутгийн санхүүжилтийн эх үүсвэр төрөлжиж, дэд бүтэц, үйлдвэрлэл, хөгжлийн төслүүдийг дотоодын зах зээлээс санхүүжүүлэх боломж нэмэгдэнэ.

Банкны хөрөнгө оруулалтын бүтэц төрөлжиж, урт хугацааны санхүүгийн хэрэгслийн эзлэх хувь нэмэгдэх нь санхүүгийн тогтвортой байдалд эерэг нөлөө үзүүлнэ. Хуулийн төсөл хэрэгжих явцад банкуудад дотоод бодлого, эрсдэлийн удирдлага, хөрөнгө оруулалтын бүтэцдээ тодорхой өөрчлөлт хийх шаардлага үүсэх

боломжтой. Гэвч энэ нь зохицуулалтын дасан зохицох шинжтэй бөгөөд урт хугацаанд зах зээлийн үр ашиг, хөрөнгө оруулалтын боломж, санхүүгийн тогтвортой байдлын үр өгөөжөөр нөхөгдөнө.

Болзошгүй эрсдэлийн хувьд орон нутгийн үнэт цаасны эрсдэлийг буруу үнэлэх, хөрөнгө оруулалтын төвлөрөл бий болох, мэдээллийн ил тод байдал хангалтгүй байх эрсдэл үүсч болзошгүй. Үүнийг бууруулахын тулд Монголбанк зохистой харьцаа, эрсдэлийн удирдлага, мэдээллийн ил тод байдлын шаардлагыг тодорхой тогтоож, хяналт шалгалтыг хэрэгжүүлэх шаардлагатай.

Дөрөв. Хуулийн төсөл Монгол Улсын Үндсэн хууль, Монгол Улсын олон улсын гэрээ болон бусад хуультай хэрхэн уялдах, хуулийг хэрэгжүүлэхэд шинээр боловсруулах, хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах, хүчингүй болсонд тооцох тухай хууль тогтоомжийн талаарх санал

Банкны тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай хуулийн төслийг Монгол Улсын Үндсэн хууль, Төв банк /Монголбанк/-ны тухай хууль, Иргэний хууль, Өрсөлдөөний тухай хууль болон холбогдох бусад хууль тогтоомжид нийцүүлэн боловсруулна. Хуулийн төсөл нь Монгол Улсын нэгдэн орсон олон улсын гэрээний нийтлэг зарчим, санхүүгийн зах зээлийн хөгжил, хөрөнгийн зах зээлийн гүнзгийрэл, санхүүгийн тогтвортой байдлыг хангах чиглэлийн олон улсын сайн туршлага, ОУВС, Дэлхийн банк, OECD зэрэг байгууллагын зөвлөмжтэй нийцнэ.

Тус хуулийн төсөлтэй уялдуулан Монголбанкнаас банкны үнэт цаасны хөрөнгө оруулалтын зохистой харьцаа, эрсдэлийн удирдлага, мэдээллийн ил тод байдлыг хангах журам, хяналт шалгалтын зохицуулалтыг шинэчлэн батлах шаардлагатай. Мөн шаардлагатай тохиолдолд холбогдох бусад хууль тогтоомжид орон нутгийн үнэт цаасны мэдээллийн ил тод байдал, хөрөнгө оруулагчийн эрх ашгийг хамгаалах, эрсдэлийн удирдлагыг сайжруулах чиглэлээр нэмэлт өөрчлөлт оруулах боломжтой.